

A hazai kortárs múzeumépítészet

A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum- múzeumépület és funkció viszonya

Jelige: Látszóbeton

Tartalomjegyzék

I.	Előszó	3
II.	Bevezetés: A kortárs múzeumépítészet hazánkban és külföldön - A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum építészeti előzményei.....	5
	II.1. A White Cube fogalma és múzeumépítészeti megvalósulásai.....	10
III.	A kortárs múzeumok térrendszerei - funkcionalista változások.....	11
IV.	A Ludwig Gyűjtemény.....	14
	IV.1. A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum kialakulásának körülményei.....	16
	IV.2. Ludwig Múzeum a Budai Várban.....	18
	IV.3. Művészetek Palotája - Ludwig Múzeum.....	20
	IV.4. A Művészetek Palotájának telektörténete.....	28
	IV.5. A Művészetek Palotájának építéstörténete és épületbemutatása.....	31
	IV.5.1. A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum építéstörténete és építészeti formanyelve.....	37
V.	Értékelés: A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum építészeti jelentősége a hazai kortárs múzeumépítészetben.....	40
VI.	Irodalomjegyzék.....	41
VII.	Képjegyzék.....	43
VIII.	Képmelléklet.....	44

I.Előszó

Dolgozatom témájaként azért választottam a hazai kortárs múzeumépítészetet, azon belül a budapesti Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum épület és funkció viszonyát, mert Zoboki Gábor és társai által tervezett Művészetek Palotájával egy hiánypótló kortárs építészeti alkotás született, amely egészen 2000-ig nem valósulhatott meg hazánkban.

Dolgozatomban bemutatom a Művészetek Palotája kialakulásának körülményeit, a Ludwig Múzeum idekerülésének problematikáját, de a fő vezérfonal a múzeumok építészeti formavilágának és térrendszereinek megváltozása napjainkban, azaz miben tér el egy kortárs múzeum a „hagyományos” értelemben vett múzeumtól, milyen változásokon ment keresztül a múzeumépület, és ezeket a változásokat hogyan kell értelmezni. Mik azok a funkciók, amelyek nélkül napjainkban nem épülhet meg egy kortárs múzeum és ez hogyan valósult meg a budapesti Ludwig Múzeum épületében összevetve más külföldi kortárs múzeum épületekkel.

A Ludwig Gyűjtemény megjelenéséről Budapesten, a Budavári Palotába való kerüléséről, múzeummá válásáról és a Művészetek Palotájába való átköltözéséről számos cikk született, amelyekre a dolgozatomban hivatkozni is fogok, de összefoglaló tanulmányt ezzel kapcsolatban, pedig a „A Gyűjtemény” című könyvben olvashatunk, amely a Ludwig Gyűjtemény történetét és a budapesti Ludwig Múzeum gyűjteményét mutatja be. De a Művészetek Palotájának építészeti megvalósulásáról, és a Ludwig Múzeum belsőépítészetének kivitelezéséről eddig átfogó, részletes tanulmány, amely a múzeummal, mint építészeti műalkotással foglalkozna és párhuzamba helyezné egyéb, a világ más területein található kiemelkedő kortárs múzeumépülettel, még nem valósult meg. Így dolgozatom célja bemutatni a Művészetek Palotájának építészettörténetét, különös hangsúlyt fektetve a Ludwig Múzeumra, mint országos gyűjteményi intézményre, annak építészeti és kulturális értékeire hazánkban és Európában, összevetve a világ, jelentős kortárs múzeumépületeivel.

Fontos kiemelni, hogy a Művészetek Palotája, mint kortárs építészeti alkotás és a művészet különböző ágait képviselő épületkomplexum bemutatásra kerül a dolgozatomban, de az épületen belül megtalálható múzeumi épületegységre helyeződik a hangsúly, különös tekintettel a múzeumépület és funkció viszonyára. Így a

Művészetek Palotájában található Fesztivál Színház és Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem épületrészeinek elemzése és az egyetemes kortárs építészeti remekbe való beágyazása további kutatást igényel.

II. Bevezetés

A kortárs múzeumépítészet hazánkba és külföldön - A Ludwig Múzeum

Kortárs Művészeti Múzeum építészeti előzményei

Magyarország kortárs múzeum tekintetében, mind építészeti, mind pedig intézményileg elmaradottságot mutat. Egy különálló, országos szintű kortárs múzeum megszületésére hazánkban egészen 2000-ig kellett várni. Bár a modern és kortárs művek gyűjtésére és kiállítására korábban is igény volt, de építészeti megvalósulása váratott magára.

Ha a budapesti Ludwig Múzeumról beszélünk, akkor fontos az elején tisztázni, a mai értelemben vett Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum sok változáson ment át, amíg a mai állapotához eljutott. Az 1996-ban megalapított Ludwig Múzeum, mint intézmény került megalapításra, külön épületet nem kapott, 2004 évvégéig a Budavári Palota „A” épületében működött. 2005-től kapta meg otthonaként a Művészetek Palotáján belül működő kortárs múzeumi épületrészt. Dolgozatomban a Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum Művészetek Palotájában elfoglalt helyéről, az épület kortárs építészeti jelentőségéről fogok részletes kutatást tenni, párhuzamba állítva a külföldi kortárs múzeumépítészet tendenciáival.

Mielőtt napjaink kiemelkedő kortárs múzeumépületeit venném górcső alá, fontosnak tartom a modernekkel foglalkozni, a kortárs építészet gyökereit felkutatni. De már a dolgozatomban elején szeretném tisztázni, hogy ebben a dolgozatban nincs lehetősémem lépcsőről lépésre végig venni a modern kialakulásától megjelenő összes múzeumépületet egészen a budapesti Ludwig Múzeumig, de szeretném kiemelni azokat a meghatározó múzeumépületeket a világban, amely egy-egy stíluskorszak kiemelkedő építészeti alkotásaként vannak jelen és hatással lehettek a Művészetek Palotája épületére, ezen belül a budapesti Ludwig Múzeumra.

Az építészeti előzmények felkutatásánál a következő szempontokat vettem figyelembe; a múzeumépületek tömegformálása, a technikai megoldások újításai, az anyaghasználat és a belső terek kialakítása. A modern múzeumfelfogás a funkcionalizmusra, az új formák keresésére, a klasszikus formák újraértelmezésére és a változtatható terek létrehozására helyezte a hangsúlyt. Mind az előzmények elemzésénél

mind pedig a Ludwig Múzeum épületének bemutatásánál, ezen szempontok megvalósulásaira keresem a választ.

A klasszikus értelemben vett múzeumépület az ókori görög és római templomok formavilágát utánzó, antik szépségeszmény megtestesítői. Akár a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum bejáratát, vagy a budapesti Szépművészeti Múzeumot vesszük alapul, egy széles lépcsősor vezet fel a múzeum bejáratához, a portikuszhoz. Az antik világ utánzása, a hosszan felvezető lépcsősor és a portikusz kapcsolat a művészet fellegekbe való emelését, a művészet dicsőítését jelképezi. Az antik templomokhoz való hasonlatosságot úgy értelmezhetjük, hogy a múzeum, mint szent hely, a művészet templomaként jelenik meg.

A hagyományos értelemben vett múzeumok tömegformálása az reneszánsz és barokk uralkodói paloták tömegét jeleníti meg, és térelrendezésében is ezt a megvalósulást követi. Több fajta múzeumi tér létezik és alakult ki az évszázadok folyamán, amelynek fajtáit most nem részletezném, de a modern, illetve kortárs múzeumok térelrendezését a csarnoktér jellemzi, amelyet választófalakkal tesznek változatossá, kialakítva ezzel különböző tértípusokat.

A következőkben pedig bemutatom, hogy miként változott meg, illetve alakult át a klasszikus értelemben vett múzeumi formavilág a modern és kortárs múzeumépítészetben, mind a múzeumépület tömegét és térelrendezését illetően.

A modern építészet meghatározó eszméjének tartja, hogy az épület mindenekelőtt egy funkcionális gép, amelynek egy sor programot kell végrehajtania. A legnagyobb modern építész Le Corbusier volt, aki elkezdte építészetében is alkalmazni a funkcionális kifejezést. Számára a modern megvalósítása az építészetben nem csupán stílust, hanem egy elhatározást jelentett, hogy szakítani kell a múlttal, és fel kell szabadítani az építészetet a konvenciók és az etikett megmerevedett szabályai alól. Le Corbusier 1926-ban létrehozta az új építészet öt fogalmát, amely magában hordozza a modern épület sajátosságait. 1. Az épületet lábakra kell állítani, hogy ne vegyen el területet a természettől 2. A pillérvázzal biztosítható a tartószerkezettől független szabad alaprajzi alakítás 3. A teherviseléstől mentesült homlokzat szabadon alakíthatóvá válik 4. Szalagablakok alkalmazása, amelyek növelik a bevilágítás mértékét és nyitnak a külső tér felé. 5. Tetőkert kialakítására lehetőséget adó lapos tető megvalósítása.¹

¹ Jonathan Glancey: A 20. század építésze, Glória Kiadó, 2001., 124.o.

Le Corbusier öt pontja napjainkig irányadó vonalat képvisel a modern és kortárs építészetben. Szempontjait a Művészetek Palotáján és megfigyelhetjük, a homlokzat egy részét hatalmas üvegfelületek alkotják, amely által könnyedebbé válik az épület tömege, a fény beáramlása szabadabb. Az alaprajzi tömeg elvont ötszöget mutat, és a lapos tető által a tető is bejárható. Bár az épülettömeg kialakítása nem a könnyed pilléres tartószerkezetben mutatkozik meg, és a tiszta kubusosság sem jelenik meg, de Le Corbusier pontjainak alapjai felfedezhetők a Művészetek Palotájában is.

Amikor az építészek modern épületek gépszerűségét ünnepelték, figyelembe kellett venni azt is, hogy ha a funkció a fontos, akkor hol marad az építészek szerepe. Ki kell hangsúlyozni, hogy meg kellett teremteni a minimális forma esztétikáját, amely a tökéletesség állapotát közelíti meg. Az elmélet megvalósítójaként Ludwig Mies van der Rohe-t nevezhetjük meg, akinek az építészeti filozófiája „A kevesebb-több” volt.²

Épületei közül az 1968-ban megépült berlini Nemzeti Galériát emelném ki, ahol egyértelműen felfedezhető a kevesebb, több filozófiája. Tömegét és formavilágát tekintve az egyszerűség és a letisztultság jelenik meg. Az épület központi tömege egy olyan téglatest, amely acél vázszerkezettel rendelkezik, falait üveglapok alkotják. Az épület lefedése az épülettömegén, mind a négy irányban túlnyúló acéllemezekkel kitöltött szerkezet, amely minden oldalon egy - egy acéloszloppal van alátámasztva. A Ludwig Múzeum épülethomlokzata közti párhuzamként szintén az üveglapokkal tagolt, acélvázás szerkezetet tudnám említeni, de nem közvetlen előképként említeném meg.

Frank Lloyd Wright Guggenheim Múzeuma New York-ban, 1959-ből bár nem tekinthető közvetlen előképnek, mert tölcser alakú, emblematis formavilága nem vethető egybe az ötszög alaprajzú, geometrikus formavilágot tükröző budapesti Ludwig Múzeummal, de a vertikálisan kialakított múzeumi kiállítótér, szintén a White Cube, letisztult, minimalista formavilágát adja vissza. A modern múzeumépítészet egyik kiemelkedő alkotásának tekinthető.

Breuer Marcell, Whitney Múzeuma, New York-ban (1966) sok hasonlóságot mutat a Művészetek Palotája - Ludwig Múzeum épületével. A Whitney Múzeum egy nagy kocka, amelynek tömegformálása abban válik különlegessé, hogy a járdaszinttől a tetőig lépcsőzetesen előreugrik az épület tömege. A múzeum homlokzatai szabályos,

² Jonathan Glancey: A 20. század építésze, Glória Kiadó, 2001., 124.o.

négyszög alakú feltehetően sötétszürke mészkőlapokkal díszített. Az épület homlokzatain, a Művészetek Palotáján szintén felelhető, háromszög alakban kiugró ablakok jelennek meg. Ez a motívum többször is megjelenik, mind a New York-i múzeum, mind pedig a budapesti Művészetek Palotája épületén.

A New York-i MOMA - Museum of Modern Art (Modern Művészetek Múzeuma), szintén geometrikus formát mutat. A kubus szerű épület utcára néző homlokzatot, acélvázba illesztett üveglapok sorozata alkotja. Az üveghomlokzat tükröződő felületként jelenik meg. A Művészetek Palotája homlokzatánál, és a Ludwig Múzeum homlokzati szakaszainál is láthatunk ilyen megoldást. Vertikális irányú, hosszú, téglalap alakú üveglapok alkotják a homlokzatot, acélváz szerkezetben. A Művészetek Palotája esetében a tükröződésben megjelenik a Nemzeti Múzeum képe. A MOMA belső térkialakításainak momentumai visszaköszönnék a Ludwig Múzeum épületében is. Míg a MOMA földszintjének belső terében fehérre festett oszlopcsarnok jelenik meg, a Művészetek Palotájánál a múzeumi bejárat előtt, a lépcsősor után jelenik meg ez az oszlopcsarnok, a kiugró tető alátámasztásaként.

A MOMA kiállítótere a White Cube stílusát képviselik, a kiállítóterek belsőépítészeti megoldása, a térelválasztó fehér falak, az áttört falak a kiállítóterek emeletei közt a Ludwig Múzeum második és harmadik emeleti kiállítótereinél is megvalósult. A kiállítóterek belső kialakításánál, és formai megvalósulásainál a MOMA mutatja a legnagyobb hasonlóságot a Ludwig Múzeummal. Fontos kiemelni, hogy a fóliás világítótestek megjelenése a kiállítóterek mennyezetén a MOMA-ban megtalálható, úgy ahogy később a budapesti Ludwig Múzeum kiállítótereiben, elsőként Magyarországon.

A posztmodern idején különböző stílusokból összeszedetetett épület kollázsok, és ismerős utalásokból készített híres designok jelentek meg. Ezen felül volt a posztmodernnek egy sokkal és értékesebb vonulata is. Azok az építészek hozták létre ezt a világot, akik a történelemben és a kontextusban elmélyülve azon igyekeztek, hogy a múltat és a helyi példákat összebékítsék a modern designnal.³

Érdekes párhuzamba állítani ezeket az épületeket az Európában kialakult modern mozgalommal, a lelkes puritán és intenzív formájával. Ezzel szemben Amerikában a nemzetközi stílus alatt létrejött amorális, fesztelen, sikkes

³ Jonathan Glancey: A 20. század építészete, Glória Kiadó, 2001., 280.o.

megnyilvánulásokkal. De természetesen itt vannak értékelhető épületek, pl. Frank Ghery - Guggenheim Múzeum, Bilbao, 1997 vagy James Stirling és Michael Wilford stuttgarti Állami Galériája, Daniel Libeskind Zsidó Múzeuma, Berlin, 1999, amely épületek egyfajta modern organizmust tételeznek. A századvégi építészet lehet rendkívül kifejező és játszhat egyfajta emocionális agyjátékot, anélkül, hogy felforgató volna.⁴

A 90'-es évek elejére a fiatal építészek világszerte visszatértek a letisztult neomodern egyenes vonalaihoz, ha hiányzott is belőlük az energia és a küzdőszellem, ami a 20 évek fehér építészét jellemezte.⁵

⁴ Jonathan Glancey: A 20. század építésze, Glória Kiadó, 2001., 282.o

⁵ Jonathan Glancey: A 20. század építésze, Glória Kiadó, 2001., 283.o.

II.1. A White Cube fogalma és múzeumépítészeti megvalósulásai

A jelenlegi Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum belsőtereinek kialakításában az ún. White Cube játszott jelentős szerepet. A White Cube stílusa, közvetlen fordításban a fehér kocka v. Fehér kubus egy olyan minimalista stíluseszményt ölel fel, ami a puritán megjelenés maximumát jelenti. Ez alatt azt kell értenünk, hogy ha belépünk egy White Cube stílusú épületbe, akkor letisztult formákat, legfőképp fehér, vagy világos egyszínű falakat láthatunk. Nincsenek díszítmények, élénk színek, élénk formák. Egyszerű, puritán, minimalista stílus uralkodik ezen épületek belső tereiben. A világban fellelhető legtöbb kortárs múzeumra igaz, hogy belsőépítészeti szempontból ezt a minimalista vonalat követi. És nincs ez másképp a budapesti Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum esetében sem, viszont eredetileg, mint szinte minden ebben az épületben, nem ez az elképzelés volt az uralkodó. Egy későbbi fejezetben, az épületbelső leírásakor fogok kitérni a Ludwig Múzeum belső kialakításának és térrendszereinek részletes elemzésére, de előbb, az előképek után szeretnék bemutatni, olyan külföldi múzeumépületeket, ahol belsőépítészeti szempontból szintén a White Cube stílusa valósult meg.

A bevezetésben már szó esett több olyan modern múzeumból, amelyek előképként szolgálhattak a budapesti Ludwig Múzeum esetében, és több múzeum esetében is kitértem a White Cube belsőépítészeti megvalósításaira. A következőkben olyan külföldi múzeumokat említenék meg, amelyeknek építészeti tömegük nem hasonlít a Művészetek Palotája épületére, de belső térkialakításukkal párhuzamba állítható a Ludwig Múzeum.

J. Herzog és P. De Meuron, Tate Gallery (London, 2000) belső tereinek kialakítása a modern áramló csarnoktér mintáját követi és a White Cube stílusát. Bár a fehér kocka összehatása a sötét padlóburkolattal megtörik. A budapesti Ludwig Múzeum padlóburkolatánál a fehér szín elérése érdekében a bambuszpadlókat kifehérítették.

Rafael Moneo, Museum of fine arts (Szépművészeti Múzeum), (Houston, 2000.) épületénél a múzeum épülettömegének kialakításánál is egy nagy fehér kockát látunk. Az egész épület a White Cube stílusát követi, mind homlokzati, mind pedig a belső terek és a kiállítóterek megvalósításában. Az épület „ötödik” homlokzatán kiugró téglalap alakú elemek párhuzamba állíthatók a Művészetek Palotája tetőelemeivel.

III. A kortárs múzeumok térrendszerei - funkcionalista változások

A múzeumok modern térrendszerei közé sorolható a XIX. század második felében a világkiállítások hatására elterjedt csarnoktér, múzeumi megvalósulásai a Joseph M. Olbrich által tervezett bécsi Secession épülete, 1897-98, vagy a Rafael Moneo által tervezett meridai Római Múzeum 1985-ből. A csarnoktér tulajdonképpen egy semleges, önmagában kifejezés nélküli tér. A változatosságot térfalak kialakításával érik el. A XX. század létrehozta, a csarnoktér alapú áramló tér ötletét, amelyet a csarnoktérben elhelyezett térelválasztó falakkal lehet elérni, amellyel a tér több irányban és szabadon áramlik, térrészek olvadnak egymásba. Klasszikus példa az áramló térre, Mies van der Rohe berlini Nemzeti Galériája és Breuer Marcell New York-i Whitney Múzeuma.⁶

A tércsoportos térrendszer lényege, hogy a múzeumi bemutatóterek kisebb tércsoportokra osztva jönnek létre, de önálló egységként képeznek térben szervezett térsorokat. Ilyen térrendszer jött létre a stockholmi Modern Művészetek Múzeumában Rafael Moneo tervei alapján 1998-ban.⁷

A modern térrendszerek kialakításánál még léteznek a szabad térrendszerek, és a vertikálisan szervezett térrendszerek.

A budapesti Ludwig Múzeum kiállítótereinél az ún. tércsoportos térrendszer a meghatározó, bár fontos kiemelni, hogy a múzeumi terek tervezése úgy valósult meg, hogy egy egybefüggő szinte csarnoktérnek mondható térrendszert alakítottak ki pár fix fallal. A kiállításnak megfelelően mobilis falakat lehet felépíteni a későbbiek során, amelyet gipszkartonból hoznak létre. Ezek lebonthatók és újraépíthetők, minden egyes új kiállítás alkalmával. Az eredeti koncepció alapján görgős mobil falak kerültek volna kialakításra, de a költséghatékonyság miatt, a gipszkarton falaknál maradt a múzeum vezetősége.⁸

⁶ Cságoly Ferenc: Középületek, Terc Kiadó, 2004., 282.o.

⁷ Cságoly Ferenc: Középületek, Terc Kiadó, 2004., 283.o.

⁸ Beszélgetés Szípcs Krisztinával a Ludwig Múzeum gyűjteményi osztály, osztályvezetőjével, 2012.10.02.

Funkcionalista változások

Egy kortárs múzeum megtervezéséhez ki kell alakítani egy tervezési programot, ami alapján ki kell fejteni a funkcionális követelményeket, térbeli követelményeket, műszaki követelményeket és építészeti követelményeket, majd figyelembe kell venni a látogatói igényeket, gondos és alapos figyelmet kell szentelni a műtárgyvédelem megszervezéséhez és tervezéséhez, a kiállítástól kezdve a tároláson át, a restaurálásig. A tervezési program legfontosabb alapköve, tisztázni kell az épület funkcionalitásának kérdéseit. A legfontosabb változás a kortárs múzeum esetében, hogy új igények jelentek meg amiket, napjainkban egy múzeumnak ki kell szolgálnia. Egy múzeumi látogatás során már nem csak az adott tárlatra kíváncsiak az emberek, hanem egy egész napot eltöltenek az adott múzeumban, ahol szívesen vásárolnak, kávéznak, változatos múzeumi programokon vesznek részt stb.

A funkciótervben hasznos elkülöníteni felhasználói és az üzemeltetői tereket. Ennek segítségével arányaiban jobban mérhető az épület funkció-teljesítménye, hiszen kimutatható a felhasználók által elsődlegesen használt tereit, illetve kiszolgáló jelleggel használt terek, és a szakmai tevékenység tereinek hányadosa. A CCC+bogner által javasolt funkcionális tervben a felhasználói területek közel 60%-át teszik ki az épületnek.⁹

Továbbá a múzeumi üzem megköveteli a zónatervezést, mint eszköz alkalmazását és a különböző funkcionális zónák elhatárolását.¹⁰

A funkcionalitás egyik legmeghatározóbb eleme a tér. A múzeumépület tervezése során térbeli követelményeket kell állítani.

Rendkívül fontos egy kulturális intézmény megtervezése esetében az épület megközelítése, külső tereinek minősége és a parkoló biztosítása. A múzeumépületek megközelíthetőségét és az egyéb fizikai erőforrásait az ICOM etikai kódexe is meghatározza: „Az irányító testületnek gondoskodnia kell a múzeum megfelelő elhelyezéséről, hogy teljesíteni tudja a küldetésben megfogalmazott alapvető funkciókat.”¹¹ továbbá „Az irányító testületnek biztosítani kell, hogy a múzeum és gyűjteményei mindenki számára hozzáférhetők legyenek rendszeres időközökbe és

⁹ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 13.o.

¹⁰ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 13.o.

¹¹ ICOM Múzeumok Etikai Kódexe, Múzeumok Nemzetközi Tanácsa, 2004., 9.o.

ésszerű időszakokban. Kiemelt figyelmet kell fordítani a speciális igényű személyekre.”¹²

A múzeumépület tervezésénél fontos momentum a belsőterek, kiállítóterek kialakítása. Az épület tereinek méretezésénél a belmagasságok mérete a kiállítási terek esetében jellemzően 6 m körüliek kell, hogy legyenek. A vízszintes belméretre nincs megkötés, de célszerű csarnokszerű kiállítóteret alkalmazni.¹³

A Múzeumi térszervezés során a közlekedési rendszer megvalósulása is jelentős. A függőleges közlekedés lépcsőkön, személy- és teherlifteken, valamint mozgólépcsőkön is megvalósulhat. A teherlifteknek közvetlen összeköttetést kell biztosítaniuk a raktártér és a kiállítási tér között. A személyliftek – amennyiben ezt a költségek lehetővé teszik, látványlift kialakításúak legyenek.¹⁴

A térszervezésnek, egyszerűnek, a látogató számára átláthatóságot, biztonságot nyújtónak kell lennie. Lehetőleg minél több belső tér kommunikáljon egymással, és ezek között nem kell kijelölni az egyértelmű választóvonalakat, falszerkezeteket. A tisztán kiállítási terek előtt pontos lehatárolás és erős ellenőrzés szükséges.¹⁵

Rendkívül fontos egy ilyen korszerű, új közintézmény esetében az akadálymentesítés. Az épületnek a vonatkozó jogszabályokban rögzített kötelezettségeken túl kényelmessé is kell tenni a megváltozott képességű emberek közlekedését a házban (pl. rámpák dőlésszöge, WC csoportok, stb.) A szolgáltatások egy részét vakok és gyengénlátók is vehessék igénybe. Számukra a tájékozódás megkönnyítésével, és letapogatható kiállítási tárgyak biztosításával kell a múzeum látogatását elősegíteni.¹⁶

A változó és állandó megújulásban lévő gyűjtemény bemutatására könnyen változtatható, átrendezhető tereket kell kialakítani, esetleg mobil falakat lehet megvalósítani, illetve olyan eszközrendszert kell biztosítani, amellyel a kortárs alkotások probléma nélkül bemutathatóvá válnak. A gyűjteményi terek egyes részei párhuzamosan is megközelíthetőek legyenek. A kiállítóterek burkolata könnyen javítható legyen.¹⁷

¹² ICOM Múzeumok Etikai Kódexe, Múzeumok Nemzetközi Tanácsa, 2004., 9.o.

¹³ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 14.o.

¹⁴ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 14.o.

¹⁵ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 14.o.

¹⁶ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 15.o.

¹⁷ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 15.o.

IV. A Ludwig Gyűjtemény

A budapesti Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum megalakulása Peter és Irene Ludwig nevéhez köthető, akik gyűjteményi ajándékkal megalapíthatóvá tették hazánk kortárs múzeumát.

A Ludwig házaspárt a második világháború utáni időszak legjelentősebb műgyűjtői közé sorolják, akik öt évtized alatt, több mint tizenkétezer alkotást gyűjtöttek össze, egészen az ókori szobroktól kezdve, a középkori egyházművészeti alkotásokon keresztül a kortárs művekig. A gyűjtőszenvedély anyagi háttérét a Monheim-féle csokoládégyárak adták, a cég tulajdonosai a háború utáni időszakban a legnagyobb német gyáriparosok közé emelkedtek. A csokoládégyár örökös tulajdonosa, Irene Monheim egyetemi tanulmányai során ismerkedett meg Peter Ludwiggal, 1951-ben házasságot is kötöttek. A mainzi egyetemen mindketten művészettörténetet, filozófiát és régészetet hallgattak.¹⁸

A Ludwig-házaspár gyűjteménye a legnagyobb magángyűjtemények közé sorolható, ha nem az egyik legnagyobb. „Adományaikkal, letétjeikkel és alapítványaikkal önálló kultúrpolitikát is folytattak, intézményeket fejlesztettek, új múzeumokat hívtak életre, s fontos közvetítő szerepet töltöttek be az Egyesült Államok és Európa, valamint a háború utáni „Nyugat” és „Kelet” között. A Ludwig nevet világszerte több mint tíz múzeum viseli, egyikük az 1989-ben, közvetlenül a rendszerváltás előtt alapított budapesti Ludwig Múzeum.¹⁹

A Ludwig házaspár együttműködései sok esetben hosszú távú letéttel indultak, máskor önálló alapítványt hoztak létre az állammal vagy a várossal, illetve az adott önkormányzattal, és abban helyezték el a műveket. Magyarország esetében teljesen egyértelmű tulajdonátadásról volt szó. „Bereczky Lóránd a Galéria akkori főigazgatója tisztában volt azzal, hogy ilyen jelentőségű művészekről ilyen értékű műveket a magyar állam soha nem fog tudni megvásárolni, és mindez az ország kultúrkincseinek értékét növeli.”²⁰

¹⁸ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 10. o.

¹⁹ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 10. o.

²⁰ www.magyarmuzeumok.hu/ Bencsik Barnabás az új múzeumi negyedről

Magyarországon végül 1989 márciusában, a Ludwig Alapítvány, a minisztérium és a Nemzeti Galéria képviselői aláírták azt az adományozói és az új múzeum megalapítására kötelezettséget vállaló szerződést, amelyben három lényeges kritériumot határozott meg a Ludwig-házaspár: a múzeum nevében szerepeljen a Ludwig név, amely az adomány átadásával azonnal teljesült. Továbbá, új, önálló intézmény jöjjön létre, ami abból a szempontból volt döntő jelentőségű, hogy addig, amíg ez a gyűjtemény Magyarországra nem került, nem volt hazánkban kortárs képzőművészetet gyűjtő és bemutató múzeuma, de a Művészetek Palotája megépülésével ez a kritérium is teljesült. A Ludwig házaspár 500 ezer nyugatnémet márkát ajánlott fel az új múzeum kiállítótereinek kialakítására. A harmadik kritérium pedig az volt, hogy a Ludwig múzeum gyűjteményének alapját az általa adományozott hetven mű és a később hosszú távú letétbe helyezett, több mint kilencven mű mellett a Nemzeti Galéria műtárgyállományának az a része alkossa, amely releváns az általa adományozott művek keletkezésének szempontjából, azaz a hatvanas évektől kezdve, ami tulajdonképpen a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményének jelentős részét jelenti. Ez a feltétel a mai napig nem teljesült, ami többek között helyhiány miatt nem valósulhatott meg az új épületben, a régiben pedig a Ludwig Múzeum vezetői a kortárs gyűjtemény korszerűtlen gyűjtési körülményei miatt nem tudták ezt a feltételt teljesíteni.²¹

²¹ www.magyarmuzeumok.hu/ Bencsik Barnabás az új múzeumi negyedről

IV.1. A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum kialakulásának körülményei

Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy miért kellett Magyarországnak az 1990-es évekig várnia, arra, hogy legyen egy önálló nemzetközi és magyar kortárs művészek alkotásaiból álló múzeuma? Miért csak a XXI. század első évtizedében tudott megszületni egy olyan kortárs épület hazánkban, amely a kultúra palotájaként közvetíti számunkra a zenét, a táncot és a kortárs képzőművészetet?

A művészettörténészek körében a „puha diktatúra” idején, 1983-ban már sürgetően vetődött fel a kérdés, hogy mikor és egyáltalán létrejöhet-e hazánkban egy modern és kortárs művészeti múzeum. Továbbá kérdés volt az is, hogy megvalósulhat-e egy nyugati típusú, az állami rendszertől függetlenül működő kortárs művészeti intézményrendszer, amely történelmi és politikai okok miatt a XX. század művészete csak töredékesen volt jelen a köz- és magángyűjteményekben egyaránt.²²

A Szépművészeti Múzeum gyűjtőkörébe tartozott a XX. század nemzetközi művészete, amelyről 1957-ben választották le a Magyar Nemzeti Galéria anyagát, ezáltal az 1945 utáni külföldi műveket a Szépművészeti Múzeum gyűjtötte, a magyarok ’45 utáni anyagának gyűjtéséről pedig a Magyar Nemzeti Galéria gondoskodott a továbbiakban, viszont a gyűjteményi anyagokra erősen rányomta a bélyegét az elmúlt évtizedek történelme.²³

Egy kortárs múzeum létrehozásáról a szakma már az 1970-es években elkezdett vitatkozni, egészen pontosan 1975-ben alakult ki ez az állapot, amikor a Magyar Nemzeti Galéria átköltözött a Budavári Palotába. A szakmabeliek felhívták arra a figyelmet, hogy a modern és kortárs képzőművészetet nem lehet nemzeti határok közé szorítani, és ennek a művészetnek a bemutatása modern architektúrát igényel.²⁴ A Magyar Nemzeti Galéria „A” épülete, ahová a modern gyűjtemény került, egy vörös márvánnyal borított belső teret jelentett, amely még a historizmus stílusjegyeit viselte magán, illetve egy olyan korban született újjá, amely egy kortárs gyűjtemény kiállításához nem volt megfelelő.

²² A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 17.o

²³ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 17.o.

²⁴ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 18.o.

A szakmának erős véleményformáló ereje volt, kijelentették, hogy a MNG új osztálya nem helyettesítheti a Kortárs Múzeumot. Bojár Iván a következőképpen nyilatkozott: „Óhatatlan, hogy a kortárs művészet múzeumának problémájára megoldást a Nemzeti Galéria falain és hatáskörén kívül keressünk.”²⁵

A Kortárs Múzeum megszületésének igényéről többen is véleményt alkottak és a művészettörténészek körében már a múzeum társadalmi szerepéről beszéltek, de első sorban modern magyar múzeumot szerettek volna létrehozni. Bár ennek felvetésével szembe kellett nézni a nemzetközi kortárs múzeumok színvonalával és Magyarország megképesztésével a kortárs anyagot tekintve. Szükségessé vált a nemzetközi összehasonlítás; szó esett a múzeum közművelődési feladatairól, a művészeti nevelés fontosságáról, a kortárs művészeti intézményrendszer korszerűsítéséről, és a televízió, mint korszerű kommunikációs eszköz nyújtotta lehetőségekről. Továbbá a bécsi múzeum negyedhez hasonlóan, egy hazai múzeum negyedben is gondolkozott a szakma, felmerült az ötlet, hogy a városligeti expópavilonok felhasználásával lehetne a városligeti múzeum negyedet bővíteni.²⁶

Ez a felvetés napjainkra újból élő vita tárgyát képezi. A tervzet szerint 2014-ben várhatók az első építészeti kiírások a budapesti múzeum negyed megvalósítására. A koncepció alapján hat múzeumot telepítenének át az új múzeum negyed öt új épületébe; az új Nemzeti Galériát, a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeumot, a Magyar Néprajzi Múzeumot, a Magyar Építészeti Múzeumot, a Magyar Fotográfiai Múzeumot és az újonnan megvalósuló Magyar Zeneházat. A Szépművészeti Múzeumot átalakítják, kibővítik, és visszaállítják az eredeti állapotot, azaz az 1957-ben szovjet mintára szétválasztott anyagot.²⁷

²⁵ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 18.o

²⁶ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 18.o.

²⁷ www.tervlap.hu

IV.2. Ludwig Múzeum a Budai Várban

Az első szerződés alapján a Nemzeti Galéria modern művészeti gyűjteménye egy nemzetközi kuratórium felügyelete alatt álló múzeumba kerül majd át, mint majd a következő évek kortárs alkotásai is, és az új gyűjteményi anyagot, amit a Ludwig Gyűjtemény jelent, új épületbe kerül, de átmenetileg a Magyar Nemzeti Galéria kezeli majd. 1989. október 16-án megnevezték a leendő új múzeumépületet, a Magyar Nemzeti Galéria „A” épületét, az egykori Munkásmozgalmi Múzeum kiállítótereit, amit át kellett alakítani a kortárs gyűjtemény számára. 1990. december 12-én egy szerződés kiegészítés után megkapta új nevét a múzeum, „A Magyar Nemzeti Galéria Budapesti Ludwig Múzeuma”. 1991-től folyamatosan szerveztek kiállításokat a modern magyar anyaggal együttesen.²⁸

1992 júniusában megalakult a nemzetközi kuratórium, amely megkapta a múzeum felügyeleti és munkáltatói jogát, valamint felkérte a Ludwig Múzeum vezetésére Néray Katalint, a Múcsarnok egykori vezetőjét. 1995-től a Ludwig Múzeum a Magyar Nemzeti Galéria szakmúzeumaként, önálló szakmai vezetéssel, részben önálló költségvetési szervként működött tovább, ennek megfelelően az „A” épülettel teljesen önállóan rendelkezett tovább, amelyet megpróbált korszerűsíteni a kortárs művészetnek megfelelő stílusban.²⁹

1996. december 14-én ünnepélyes keretek között megnyitotta Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter és Göncz Árpád köztársasági elnök a Kortárs Művészeti Múzeumot Irene Ludwig jelenlétében. A Magyar Nemzeti Galéria „A” épületében három szinten mutatták be a Ludwig gyűjteményt a kilencvenes évek magyar művészetével. 1996-ban a Kortárs Művészeti Múzeum új alapító okiratot bocsájtott ki.³⁰

2000-ig a Magyar Nemzeti Galéria szakmúzeumaként az „A” épületben folyt mondhatni zavarmentesen a Ludwig Múzeum tevékenysége, amíg fel nem merült egy új, korszerűbb modern múzeum megszületésének a terve.³¹

²⁸ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 28-30.o.

²⁹ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 32-36.o.

³⁰ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 39-40.o.

³¹ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 42.o.

A Magyar Nemzeti Galéria „A” épületében kialakított Ludwig Múzeum már az 1989-es adományozói szerződés alapján is ideiglenesnek indult, mármint biztos volt, hogy egy korszerű, a kortárs művészet és műalkotások számára megfelelő helyszínt kell kialakítani egy különálló múzeumépületben, melynek fizikai megvalósulásai 2000-ben kezdődtek el az akkori Lágymányosi híd (ma Rákóczi híd) melletti egykori expó telkek területén.

A korábban Munkásmozgalmi Múzeumként működő épületrész, amelynek belső kialakítása vörös márvánnyal fedett, historikus térkialakítást mutat, nem volt sem ideológiailag, sem pedig építészetileg megfelelő egy nemzetközi szintű kortárs gyűjtemény számára.

IV.3. Művészetek Palotája - Ludwig Múzeum

A Művészetek Palotája megalakulásának története

„Mintegy másfél évszázados adósságát törleszti a magyar nemzet a Művészetek Palotájának megnyitásával, hiszen immár az Európai Unió tagjaként elvárják tőlünk kulturális önazonosságunk, értékeink őrzését és fejlesztését. A Művészetek Palotája egy olyan nagyberuházás, amely nem csak a mának, hanem a jövőnek készült, ahol a hagyomány és az avantgárd együtt lehet jelen a művészetek valamennyi ágában.”³² írja ezt a Gazdasági tükrökép 2005. márciusában, az épületkomplexum megnyitását követően. Hogy ezt az évszázados hiányt mennyiben sikerült pótolnia a Művészetek Palotájának és intézményeinek, azt a következőkben megláthatjuk és az elmúlt évek során tapasztalhattuk.

„A beruházás megálmodásakor és a helyszín kiválasztásakor az alapgondolat az volt, hogy a Nemzeti Színház mellett jelentős kulturális intézmények létesüljenek új városmagot hozva létre, ahol a konferenciaturizmus is jelentős szerepet kap”³³ Így indít az Építéstechnika 2003-ban megjelent, Művészetek Palotája Budapesten című cikke. A beruházás megálmodása meg is valósult, hiszen egy épületkomplexumon belül három kulturális intézmény is létrejött, ezzel egy új városközpontot kialakítva a Lágymányoson.

Az épületegyüttes fejlesztője a Duna Sétány Székház Kft., a beruházás végrehajtója a Duna Múzeum Kft., a Hagyományok Háza Kft. A későbbi bérlő a Kultúr-Part Kft., a NKÖM megbízásából. A generálkivitelező, az Arcadom Építőipari Rt., a generáltervező a Zoboki-Demeter és Társai Építésziroda. Ezen intézményeken kívül az épületkomplexum tervezésében további száz tervező dolgozott.³⁴ A beruházás úgynevezett „Public Private Partnership” formában valósult meg.³⁵ „A magánszféra a PPP keretében közfunkciókat vállal, szolgáltat az államnak, közintézményeket épít és üzemeltet, az állam pedig bizonyos futamidő alatt, afféle lízing formájában fizet. Így

³² Kitarja kapuját a Művészetek Palotája in.: Gazdasági tükrökép, 2005. március, 3. szám, 26.o.

³³ Művészetek Palotája Budapesten In.: Magyar Építéstechnika, 2003. 11-12., 58.o.

³⁴ Művészetek Palotája Budapesten In.: Magyar Építéstechnika, 2003. 11-12., 58.o.

³⁵ Művészetek Palotája In.: Klimatechnika, Hűtő-, Klíma- és Légtechnikai Épületgépészeti szaklap, 2010. 1-2., 76.o.

elkerüli, hogy az egyébként csak kölcsön formájában előteremthető összeg egyetlen évben terhelje meg a költségvetést”³⁶

A beruházás pályázatának kiírásakor hét építészt versenyeztettek meg egy tanulmányterv erejéig, amelynek programja még ekkor nagyon bizonytalan volt. A pályázat alapján a Zoboki-Demeter és Társai Építészirodáé lett a győztes pályaterv és őket bízták meg a tervezéssel. Viszont fontos tudni, hogy az épület fejlesztése és tervezése a szakma és a nyilvánosság előtt sem lett bemutatva.³⁷

A kulturális intézményrendszer megtervezéséhez egy javarészt Kanadából érkező zsűri hozta meg azt a döntést, hogy a hét pályázó közül Zoboki Gábor építészirodája és Skardelli György között dőljön el a verseny. Az eredeti pályázat alapján egy kilencvenezer négyzetméteres területen, csak hétezer négyzetmétert foglalna el az akkori tervezet alapján a 4M múzeuma, a többi helyen egy 1800 férőhelyes parkolóház, két alacsonyabb kategóriás szálloda, irodaház és egy aukciós ház kapna helyet. Ez a tervezet megváltozott a Kulturális Tárca beleszólásával, miszerint ők igényt tartanak arra, hogy az új épületkomplexumban a Hagyományok Háza is helyet kapjon.³⁸

A ház terveiben tett változtatások után a második fordulót a Zoboki-Demeter és társai építésziroda nyerte, akik 2000 decemberében megkapták a megbízást, a Művészetek Palotájának megtervezéséhez.³⁹ Ezek alapján láthatóvá válik az a tény, hogy az eredeti koncepció egy önálló múzeumépület megtervezése lett volna, kisebb aukciós házzal és egyéb kiszolgáló egységekkel a Modern Magyar Művészeti Múzeum számára. Ez a későbbiek során kibővült a Hagyományok Háza projekttel. Viszont ekkor még a változtatásoknak közel sem volt vége.

A Nemzeti Hangversenyterem számára az Erkel Színházat szerették volna átalakítani, viszont ez anyagilag nagyon magas összeget jelentett volna, így az aktuális, újonnan épülő kulturális komplexumba tökéletesen beilleszthetőnek vélték a hangversenytermet, így létrehozva a „Kulturális Tömb” kifejezést. Így lett az eredetileg

³⁶ Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 12.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

³⁷ Jövőnek épülő jelenünk, 3 in 1, Az átadás előtt álló Művészetek Palotája In.: Új Művészet, 2004. december, XV. évf., 12.szám, 19.o.

³⁸ Szomszédok In.: Magyar Nemzet, 2003. október 18., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/70.

³⁹ Szomszédok In.: Magyar Nemzet, 2003. október 18., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/70.

hétezer négyzetméteresnek tervezett önálló múzeumépületből egy negyvenötezer négyzetméteres Kulturális Tömb. A végső terv 2001 novemberére készült el, amelyhez márciusban megkapták az építési engedélyt, így a beruházó TriGránit Rt. a kulturális tárcát vezető Rockenbauer Zoltán és Orbán Viktor jelenlétében letették az alapkövet.⁴⁰

A 2002-es kormányváltást követően viszont jelentősen megváltozott a Kulturális Tömb alapkonceptiója. Az új kormány helyezhette fel a bokrétafosztorút az épület Bokréta Ünnepén a szerkezetkész épületre, de ekkor már megszületett a döntés, hogy a 4M múzeuma csupán meddő ötlet volt. Az új kultusztárca vezetősége a budavári Palotában található Ludwig Múzeum mellett szavazott, és az új döntés alapján, ők kapták meg a Kulturális Tömb múzeumépületét. Az új szakmai koncepció elfogadására 2002 decemberében került sor, ezáltal az épületkonceptiót is át kellett valamelyest alakítani, hiszen egy más arculatú múzeum behelyezéséről döntöttek. A Ludwig Múzeum elköltöztetésével felszabadult a Magyar Nemzeti Galéria „A” épülete, ezzel méltó helyet adva a XX. századi magyar gyűjteménynek.⁴¹

2002-től egészen 2004-ig azaz elképzelés élt, hogy a Kulturális Tömbben a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, és a Bartók Béla Nemzeti Hangverseny terem mellett a Hagyományok Háza fog helyet kapni. Itt viszont fontos kitérőt kell tennem az egy épületen belüli három intézmény autonómiájára. Azzal, hogy ezek a különálló kulturális intézmények egy komplexumba kerültek, kérdésessé vált az önállóságuk szerepe. Az eddig önálló intézményként működő társaságok egy intézmény irányítása alá kerültek. Természetesen szinte ugyanúgy megőrizhették önállóságukat, az intézményi vezetést tekintve, de felmerültek, olyan problémák, amelyek a mindennapi tevékenység során jönnek felszínre, és amiket a központi vezetéshez, azaz a Művészetek Palotájának üzemeltetőihez kell benyújtani.

Szipőcs Krisztinával való beszélgetésem során is előkerültek, olyan feszültségek a Múzeum vezetése részéről, ami például a közösségi tér használatát érinti. A Művészetek Palotájában a három intézmény önálló terein kívül rendelkezése állnak olyan szabad, közös terek, amiket bármelyik intézmény használhat. Viszont felmerül a kérdés, hogy például egy múzeumi gyerekfoglalkoztatás alkalmával igénybevett közösségi tér, mennyiben zavarja az intézménybe érkezőket, akik mondjuk egy

⁴⁰ Szomszédok In.: Magyar Nemzet, 2003. október 18., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/70.

⁴¹ Szomszédok In.: Magyar Nemzet, 2003. október 18., Ludwig Múzeum Ad- 133-2009/70.

hangverseny előadásra váltottak jegyet.⁴² Az ilyen problémák felsorolását a végtelenségig lehetne folytatni, de itt most ez nem célom, csupán arra szerettem volna rávilágítani, hogy az intézményi autonómia elvesztése komoly érv lehet ahhoz, hogy egy önálló intézmény ne akarjon részt venni egy ilyen intézményi társulásban. Ez így is alakult a Hagyományok Háza esetében.

A Kulturális Tömbbe tervezett Hagyományok Háza adott volna helyet a Magyar Állami Népi Együttes székházának, amely a Corvin téri Budai Vigadóból költözött volna ide, továbbá táncházat, könyvtárat, archívumot és kézműves helyet alakítottak volna itt ki.⁴³ A Műértő cikke szerint a Hagyományok Háza féltette önállóságát és nem bízott az NKÖM által, az üzemeltetésre alapított Kultur-Part Kft-ben, aki a Művészetek Palotáját irányította volna, ezért nem költözött át.⁴⁴ A Magyar Narancs cikke pedig politikai kérdéseket feszeget, arra utalva, hogy a 2002-es kormányváltás utáni időszakban igencsak összekuszálódtak a Művészetek Palotájának dolgai. Mások kerültek az eddigi vezetők helyére, más érdekek voltak fontosak, így a Művészetek Palotája lakóit is más emberek kezdték irányítani. Ez egyesek nem tetszését váltotta ki, nem jutottak kompromisszumra, így távoztak.⁴⁵

A 2002-es év több szempontból is érdekes, mert a kormányváltást követően, az új kormány nem fogadta pozitívan az épülő Kulturális Tömb létrejöttét, alkudozásokba próbáltak belemenni, már-már a „gödör beásásán” gondolkoztak, de ez túl erős lépés lett volna a tervezőkkel és kivitelezőkkel szemben, ezért kisebb változtatásokkal, és helyszükítésekkel folytatták a kivitelezést. Kritizálták a Kongresszusi Központ megszületésének hiányát, mert az eredeti terv a külföldi konferenciaturisták kulturális

⁴²Beszélgetés Szipócs Krisztinával a Ludwig Múzeum gyűjteményi osztály, osztályvezetőjével, 2012.10.02.

⁴³ Jövőre elkészül a dél-pesti kulturális-tömb In.: Népszabadság, 2003.10.08, Ludwig Múzeum Ad-133-2009/79.

⁴⁴ Múzeumok Palotája-Jövő Háza, Múzeumok álmódói In.: Műértő, Művészeti és Műkereskedelmi folyóirat, 2004. szeptember, 1-2.o., Ludwig Múzeum Ad-132-2009/39.

⁴⁵ Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 12.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

szórakoztatása lett volna, így anyagi hiányt jósoltak. Ennek ellenére a kisebb változtatásokkal a kivitelezés folytatódott.⁴⁶

A Művészetek Palotájába, így 2005-ben a Hagyományok Háza helyett, az ún. Fesztivál Színház kapott helyet, amely elsősorban a Várból leköltöző Táncszínházat foglalja magába, de ennek ellenére kettős működést mutat. A Táncszínház a Várban is és a MŰPÁban is működik, így a Fesztivál Színház, koncertek, és más zenés-táncos produkciók befogadó helyévé is vált.

Az eddigi Kulturális Tömb néven futó intézmény, csak az építkezés során alkalmazott nevet jelentette. Az alapkőletételtől kezdve, az építkezések a Millenniumi Városcsopont - Kulturális Tömbben zajlottak, viszont ez csak a „munka neve” volt az épületkomplexumnak. 2004-ben szabad pályázatot írtak ki az újonnan épülő intézményrendszer névadására. Bárki pályázhatott, a nyertes pályázó 100.000 forint jutalomban részesült. 133 pályázó 500 beküldött pályázata közül választották ki a nyertest. A „Művészetek Palotája” név ötlete Rédling Ágnes, pécsi PHD-hallgató leleményességéről tesz tanúbizonyságot.⁴⁷

Ludwig Múzeum

„A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 2000 novemberében együttműködési szándéknyilatkozatot írt alá a TriGránit Rt.-vel és a Duna Sétány Székház Kft.-vel a Modern Magyar Művészeti Múzeum megépítéséről a Millenniumi Városcsopont területén.”⁴⁸

A legtöbb problémát a Múzeum épületrésze jelentette. A tervek alapján biztosak voltak abban az építetők, hogy egy Modern Múzeumot is ki akarnak alakítani ebben az új Kulturális Tömbben (ez volt az építkezés során használt neve – Millenniumi Városcsopont – Kulturális Tömb) de, hogy tulajdonképpen, milyen gyűjtemény számára fogják ezt kialakítani, az komoly politikai és szakmai vitákat vetett fel. Megállapításom szerint érdekes kérdés az, hogy hogyan lehet úgy egy épületet, ez

⁴⁶ Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 12.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

⁴⁷ Népszabadság, 2004.03.11., Ad -132-2009/63.

⁴⁸ Művészetek Palotája Budapesten. In.: Magyar építéstechnika, 2003/11-12., 58.o.

esetben egy múzeumépületet megtervezni, hogy nem vagyunk azzal tisztában, hogy milyen múzeum fog idekerülni. Lényegében tudható volt a tervek alapján, hogy modern gyűjtemény, de az nem, hogy melyik lesz ez. Ez a kérdés a muzeológusok körében is sok vitára gerjesztő gondolatot feleltetett.

A kezdetek kezdetén két épületrészt szerettek volna kialakítani, de ez a későbbiek során hárommá bővült. Ezután meghatározták, milyen épülettípusokat szeretnének létrehozni a komplexumon belül és az épülettípusokhoz mérten felmérték az idekerülő intézmények igényeit. Az intézményekről, ekkor még annyit lehetett tudni, hogy lesz egy hangversenysterem, egy színházterem, és egy múzeumépület. Az eredeti projekt az volt, hogy egy teljesen új múzeumot alakítsanak ki, politikai döntés alapján, amelynek a neve a 4M, azaz Modern Magyar Művészeti Múzeum. Ennek a múzeumnak a koncepciója a következőképpen alakult volna; a XIX-XX. századi modern magyar festészet legjobbjait állították volna ki, de ez szakmailag megvalósíthatatlan volt, hiszen, hogy lehetett volna megbontani egy modern magyar gyűjteményt, úgy, hogy kiválasztják belőle a legjobbakat. Feltehetően ezt a gyűjteményt a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonát képező jelenkori gyűjteményből akarták volna többnyire kiválasztani, ami sem szakmailag, sem etikailag nem lett volna korrekt döntés. Továbbá az a kulturális komplexumban kialakítandó épületrész sem ölelt volna fel akkora területet, ahol ez kivitelezhető lett volna, így ezt az ötletet elvetették.⁴⁹

A 4M koncepcióját Rockenbauer Zoltán és Bellák Gábor a Magyar Nemzeti Galéria muzeológusa dolgozta ki a következőképpen; Bellák Gábor az MNG gyűjteményét, a pécsi és székesfehérvári múzeumok anyagait továbbá a Vasilescu-gyűjteményt, a Kolozsváry-gyűjteményt, a Kieselbach-kollekció és a László Károly gyűjtemény anyagainak összehangolását szerette volna egy múzeumon belül megvalósítani. A gyűjtemények felsorolásán kívül a pontos koncepció ismeretlen, hogy miként valósult volna ez meg a gyakorlatban. Ezzel a tervvel a művészettörténészeknek az volt a problémájuk, hogy a XXI. században miért építsen az ország egy új múzeumot egy XX. századi gyűjtemény együttes kiállítására,

⁴⁹ Beszélgetés Szípcs Krisztinával a Ludwig Múzeum gyűjteményi osztály, osztályvezetőjével, 2012.10.02.

amikor az MNG-ben is és további vidéki múzeumokban is jól reprezentáltak mondható a magyar művészet ezen időszakáé.⁵⁰

A XX. századi magyar művészetet bemutató múzeum megalapítását Rockenbauerék azért tartották fontosnak, mert véleményük szerint a „Kongresszusi Központban ülésező konferenciaturisták a hazai specialitásokra lettek volna kíváncsiak, nem pedig a külföldi alkotók hazánkban fellelhető, világviszonylatban nem épp versenyképesnek mondható kollekciójára.”⁵¹

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az új múzeum, vagy kiállítóhely jól illeszkedik a magántőke városfejlesztési elképzeléseibe, de a gyűjteményi és intézményi feltételek nem tisztáztak. A múzeum tervei már készülöben voltak, eközben a múzeumi szakma csak a sajtóból értesült az új múzeumi építészeti tanulmánytervekről. A miniszter elképzelései alapján egyes magángyűjtők kerültek volna fontos szerephez, de ennek ellenére a tervezet szerint 2002-ben megnyíló új múzeum nemzeti intézményként működött volna.⁵²

A 2000-es évek elején létrehoztak egy Bizottságot, egy muzeológusokból álló szakértői csoportot annak érdekében, hogy döntést hozzanak arról, hogy milyen gyűjtemény kerüljön a Művészetek Palotájába. A születendő múzeum tervein a hely méreteit figyelembe véve, illetve jellegét tekintve arra a döntésre jutott a szakmai stáb, hogy a legideálisabb az lenne, ha budavári Királyi Palotában, a mai Magyar Nemzeti Galéria „A” épületében kiállított Ludwig Gyűjteményt költöztetnék át az új épületkomplexumba. A szakmai stáb szerint az épület modern jellege tökéletesen megfelel egy kortárs gyűjtemény kiállításához. Továbbá az is indokoltá tette a költözést, hogy a Magyar Nemzeti Galéria „A” épülete nem felelt meg a kortárs gyűjtemény kiállítási igényeinek, már nem volt korszerű az épület a gyűjteményi anyag számára.⁵³

⁵⁰ Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 11.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

⁵¹ Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 12.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

⁵² A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 41.o.

⁵³ Beszélgetés Szípcs Krisztinával a Ludwig Múzeum gyűjteményi osztály, osztályvezetőjével, 2012.10.02.

Miután hivatalos döntés született 2002-ben arról, hogy a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum az új, ekkor már szerkezetkész épületkomplexumba kerül, nem lehetett az épület alapjain változtatni, hiszen ekkorra, már megvoltak az épülettervek, az épület alapszerkezete adott volt. Viszont amit már a múzeumi együttműködéssel meg tudtak valósítani, azok a speciális múzeumi igények, múzeumtechnika, belsőépítészeti kérdések. A múzeum vezetősége már ekkor látta, hogy a szerkezetkész épületben kicsik lesznek a múzeumnak szánt raktárak és műhely részek.⁵⁴

A Művészetek Palotájában egy új szemléletű, közönségbarát múzeum megvalósítása volt a cél, amit három szinten, 3500 m² -es kiállítóterben tudtak megvalósítani, bár ebből a későbbiekben az előadóterem, könyvtár és gyerekfoglalkoztató számára kellett területeket leválasztani. A belsőépítészeti kivitelezést a Stúdió G belsőépítészeti iroda végezte, Gergely László és Zobor László vezetésével.⁵⁵

⁵⁴ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 44.o.

⁵⁵ A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010., 44-45.o.

IV.4. A Művészetek Palotájának telektörténete

A Művészetek Palotája építési területe 2000-ben lett meghatározva, amikor is Rockenbauer Zoltán miniszter 2000 novemberében aláírt egy szándéknyilatkozatot az új XX. századi és kortárs magyar művészeti múzeum építéséről Demján Sándor, a TriGránit Fejlesztési Rt. igazgató tagjával és Sokorai István, a Duna Sétány Székház Kft. ügyvezető igazgatójával. A nyilatkozat értelmében a Duna-parti helyszínen, a Nemzeti Színház melletti egykori expótelken szándékozik az Orbán-kormány létrehozni egy új kulturális központot, amelyben a nyilatkozat szerint, helyet kapna egy modern és kortárs műveket bemutató gyűjtemény a Modern Magyar Művészeti Múzeum, a Hagyományok Háza és a Nemzeti Filharmonikusok székháza, próba- és hangversenyterme.⁵⁶

Az épülő kulturális központ területének pontos meghatározásához az egykori, ferencvárosi teherpályaudvar és vágóhíd területe szolgált, amit az 1996-os expóra szabadított fel az akkori kormánybiztos iroda.⁵⁷

A Millenniumi Városközpont építési területe a következőképpen határozható meg, az épület telekhatárai a Lágymányosi híd / Rákóczi híd, Csepeli hév vonala a Duna parton, Nemzeti Színház épületegyüttese, Ferencváros - Soroksári út területen helyezkedik el, amelynek területe az építkezés megkezdésével és a telekrendezést követően napjainkban már pontosabban határozható meg, mert az új városközpont megszületésével, új utcákat is kialakítottak. Az új utcákkal a Művészetek Palotája a következőképpen határozható meg, Komor Marcell utca és Gregersen körönd, Thék Endre utca és Laczkovich utca közrefogásában.

A következőkben a telektörténetet a Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda által kiadott építési engedélyezési tervdokumentáció alapján fogom ismertetni, amely három változatban jelent meg, volt egy elsődleges építési engedélyezési tervdokumentáció, amely 2001. augusztus 21-re készült el, majd ezt követően kisebb változtatásokkal kiadásra került a 2001. december 21-i építési engedélyezési tervdokumentáció, és a végleges változat 2003. október 1-re datálható.

⁵⁶ V. Nagy Viktória: Változó múzeumi szívügyek In.: Heti Válasz, 2003. január 17., 48.o.

⁵⁷ V. Nagy Viktória: Változó múzeumi szívügyek In.: Heti Válasz, 2003. január 17., 48.o.

„Az 1996-os Budapesti EXPO-t a Petőfi és a Lágymányosi híd közötti Duna szakasz mentén képzelték el, a Duna mindkét partján. Ehhez a szükséges előkészítő munkákat el is végezték.”⁵⁸ Megkezdtek a területek felszabadítását, rendezési tervek készítették, elindultak az infrastrukturális fejlesztések és a telkek kialakítása. Az EXPO 1994-es leállítása után a budai oldal fejlesztése a meglévő RRT alapján folyamatosan haladt, ez alatt az Egyetemi Várost és az Info-parkot kell érteni. Viszont a pesti oldal fejlesztése a Boráros téren megépült Duna Ház (irodaház) és MOL benzinkút után megszakadt.⁵⁹

„A terület fejlesztésének kereteit az 1994-ben jóváhagyott „EXPO” RRT határozza meg, mely a területet telkekre osztotta és meghatározta a főbb beépítési paramétereket.”⁶⁰ Ezek alapján a paraméterek a következőt jelentették, az övezeti besorolást, építménymagasságokat, a környezetrendezés főbb irányelveit. A szabályozási tervlap alapján meghatározták a beépítési vonalakat, valamint a javasolt és kötelező beépítéseket. A szabályozás hosszú távon a csepeli HÉV megszüntetését, vagy más módon való működését és a Rakparti út meder-korrekcióval való kialakítását javasolta.⁶¹ A tereprendezést illetően, mind a három építési és tervdokumentáció ugyanúgy járt el, tehát a csepeli HÉV felszámolásáról írnak, de ez ennek ellenére nem valósult meg még napjainkra sem, bár a tervek nem szólnak arról, hogy miként kiviteleztek volna a HÉV vonalának megszüntetését és a megszüntetés után, hogyan oldották volna meg a HÉV hiányának problematikáját.

A Millenniumi Városcsopont beépítési terve 2000 májusában született meg Finta József és Fazekas György által, mely tervezetek kijelölték a beruházás fő irányelveit és a magánberuházásban épülő épületek funkcióinak javaslatát. A tömbök

⁵⁸ Millenniumi Városcsopont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 6.o.

⁵⁹ Millenniumi Városcsopont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 6.o.

⁶⁰ Millenniumi Városcsopont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 7.o.

⁶¹ Millenniumi Városcsopont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 7.o.

közötti közterületek és a belső úthálózat kialakításánál figyelembe vette a tervezett EXPO területéhez rendelt épülettömeget.⁶²

⁶² Millenniumi Városcsözpont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 7.o.

IV.5. A Művészetek Palotájának építéstörténete és épületbemutatója

A Kulturális Városcsözpont megvalósításának terve egy pályázattal indult, melyben megfogalmazták építészeti kívánalmukat a kivitelezők, és a pályázó csoport.

A Millenniumi Városcsözpont alapítója az NKÖM, megrendelője a Duna Sétány Székház Kft.⁶³

„A Duna Sétány Székház Kft. a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma megbízásából meghívásos ötletpályázatot írt ki 2000 év őszén a Millenniumi Városcsözpont 10-es, múzeumi tömbjének beépítésére. A pályázatot irodánk, a Zoboki, Demeter és Társai Építészroda nyerte meg, elnyerve ezzel a teljes tömb tervezésének lehetőségét.”⁶⁴

2001. augusztus 29-én - a Millenniumi Városcsözpont többi épületével együtt – a Zoboki építész iroda bemutatta a Múzeumi Tömb terveit az FVM - Főváros – IX. kerület közös építészeti Tervtanácsnak, mely a terveket engedélyeztetésre alkalmasnak találta.⁶⁵

A Zoboki építészroda 2001. augusztus 31-én elkészítette a Kulturális Tömb építési engedélyezési tervdokumentációját. 2001 novemberében a Duna Sétány Székház Kft. Megbízásából a Fazakas György Építészroda Kft. elkészítette a Millenniumi Városcsözpont Környezetrendezési Konceptiótervét, mely bemutatja a Városcsözpont közlekedési és környezetrendezési összefüggéseit.⁶⁶

A Zoboki építészroda 2001. december 21-én a megkezdett eljárás részeként kiegészítéseket nyújtott be a Kulturális Tömb építési engedélyezési tervdokumentációjához. A Ferencvárosi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala az építési engedély határozatot 2002. március 22-én VIII.-648/16/2002 számon kiadta.

⁶³ Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda, Millenniumi Városcsözpont - Kulturális Tömb, 2002. február 11.

⁶⁴ Millenniumi Városcsözpont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21., 7.o.

⁶⁵ Millenniumi Városcsözpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 12.o.

⁶⁶ Millenniumi Városcsözpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 12.o.

2002. március 22-én ünnepélyes keretek között letették a Kulturális Tömb alapkövét. A jogerős építési engedély alapján a kivitelezés megkezdődött.

Miután tisztázódott melyik építésziroda fogja megtervezni a kulturális központot, ez után körvonalazódott az elképzelés is, hogy az új kulturális tömbben milyen kulturális intézmények kerüljenek megtervezésre. A Modern Magyar Művészeti Múzeum biztos volt.⁶⁷

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a CCC+Bogner céget kérte fel a Modern Magyar Művészeti Múzeum szakmai programjának összeállítására, még nem ismerve az Üzemeltetőt. A CCC+Bogner által összeállított programot az NKÖM 2001. január 29-én jóváhagyta.⁶⁸

A kivitelezés során a kulturális tömbben a tervezet alapján a Zoboki - Demeter építészirodának a Nemzeti Filharmonikusok Hangversenytermét, a Hagyományok Házának Színháztermét és a Ludwig Múzeum épülettömbjét kellett megvalósítani.

A Művészetek Palotájának vezető tervezője Zoboki Gábor volt, de az épület tervezése során több mint száz építész és szakember szaktudására és segítségére volt szükség. A vezető koordináló építészek Turi Zoltán és Demeter Nóra. A belsőépítészeti kivitelezésénél épülettömbökként más-más építészcsoport vett részt.

2001 júliusában elkészült a Nemzeti Filharmonia építészeti programja, mely meghatározta az épület funkcióit, a fő alapterületeket. Az Anterra Rt. által összeállított programot az NKÖM 2001. július 25-én jóváhagyta.⁶⁹ A Nemzeti Hangversenyterem és Nemzeti Filharmonikus Zenekar Székháza építészei Erőss János, V.Szabó Gyula, Szatmári Gábor, Benke Róbert, Dobod Botond, Torda-Molnár Tamás, Országh István, Simon-Bérci Eszter.⁷⁰

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Kelemen László miniszteri biztost kérte fel a Hagyományok Háza szakmai programjának összeállítására. Az általa

⁶⁷ V. Nagy Viktória: Változó múzeumi szívügyek In.: Heti Válasz, 2003. január 17., 48.o.

⁶⁸ Millenniumi Városcsúpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 12.o.

⁶⁹ Millenniumi Városcsúpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 12.o.

⁷⁰ Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda, Millenniumi Városcsúpont - Kulturális Tömb, 2002. február 11., 2.o.

összeállított programot az NKÖM 2001. január 29-én jóváhagyta.⁷¹ A Hagyományok Háza Silvester Csaba, Valkai Csaba és Zimay Balázs tervezték. A Ludwig Múzeum Budapest, Kortárs Művészeti Múzeumot Császár Imre, Borzák Richárd és Schüller Ferenc tervezték. Az előcsarnok és a homlokzati tervezés Bordás Péter, Csavarga Rózsa, Csizmazia Géza, Fülöp Krisztina, Mag Ildikó Takács Nóra és Tolvaj Tamás nevéhez fűzhető.⁷²

A három különböző kulturális létesítmény különféle technológiai kivitelezést igényelt, amelyek megvalósításához is külön szakember csoportok jöttek létre.

A Múzeumtechnológia kifejlesztője a CCC+Bogner, Bécs-Budapest cég volt, Dieter Bogner, Varga Koppány és Habony Árpád vezetésével. A múzeumtechnológiai rendszerekben segítséget nyújtott továbbá a LORD CULTURAL CONSULTANTS INC., Toronto - Gail Dexter Lord és Barry Lord vezetésével. A CCC+Bogner kifejlesztett egy múzeumi vezetőt a Modern Magyar Művészeti Múzeum koncepciójára, amelyben a kivitelezéstől az épületgépészeti kritériumokon át pontról pontra leírja, hogyan kell megvalósulni az új múzeumépületnek és ennek milyen építészeti követelményrendszere van.⁷³ A CCC+bogner által írt múzeumtechnológiai vezető koncepcióját egy külön fejezetben fogom tárgyalni.

A Múzeum belsőépítészeti kivitelezője a STÚDIÓ G BT., Gergely László és Zobor László vezetésével.⁷⁴

A tömb beépítésének alapvető rendező elve a leghosszabb, a déli oldallal párhuzamos „Fal”, mely egyértelműen vizuálisan is szétválasztja a belső, gyalogos terület felé forduló közönségforgalmi és a külső, forgalmas oldalra tájolt „szervíz” területeket, a tágas előcsarnokot és a sokemeletes gazdasági, kiszolgáló épületrészt. Erre a vonalra merőlegesen helyezték el a tervezők a nagytermeket, megteremtve azt a

⁷¹ Millenniumi Városcsopont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 12.o.

⁷² Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda, Millenniumi Városcsopont - Kulturális Tömb, 2002.február. 11., 2.o.

⁷³ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001.

⁷⁴ Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda, Millenniumi Városcsopont - Kulturális Tömb, 2002.február. 11., 4.o.

„rendet”, amellyel az egyes épületek eltérő funkcióit egységes építészeti kompozícióba foglalták.⁷⁵

A Kulturális Tömb tervezésének alapelve az egységes kialakítás és az egységes üzemeltetés volt, melyet igyekeztek a tervezők konzekvensen végigvinni. Közös előcsarnok, közös parkoló, egységes homlokzat-, és tömegformálás, közös épületüzemeltetés, közös épületgépészeti rendszerek stb. létrehozása. A három, önálló intézmény bérlőként használja az épületegyüttes területeit. A múzeum legfelső szintjén, az északi oldalon helyezték el a Kulturális Tömb egységes üzemeltetését, kulturális irányítását biztosító Intendatúra reprezentatív irodáit.⁷⁶

Az épületegyüttes tömegformálásánál ünnepélyes, nyugodt, az épület léptékéhez igazodó épületarányokkal komponált Zoboki Gábor tervezőirodája. A nagy üvegezett, közös előcsarnok és az a fölötti zárópárkány összefogja a három, részben különböző építészeti karakterű épületet – az intézmények különállását megtartva egységes formai kialakításra törekedtek. A két „zenei” tömeg egy-egy szoborszerűen formált, a kötömegekből kinyúló nézőtéri „kagyló”, míg a Múzeum szögletes, vegyes szerkezetű terek együttese. A homlokzati üvegfalak fokozatosan engedik feltárulni az egyes egységek jellemző formáit. E falon átlépve válik nyilvánvalóvá a nézőtereket befogadó tömegek monumentális hatása.⁷⁷

A tervezők kompozíciós elve az volt, hogy a három funkcionális, önállóan működő kulturális egység sehol ne kerüljön egymás fölé illetve alá – a közönségforgalmi helyeken azonban kapcsolódjanak össze, az előcsarnokban, a foyer szinteken és a garázsszinteket. Az egymást erősítő, de némileg eltérő karakterű épületrészek anyaghasználatában is hasonló elv jelenik meg.⁷⁸

Ha a Művészetek Palotájának tervezési fázisáról, koncepciójáról kérdezik Zoboki Gábort, akkor a legfontosabb alapvető információ, amit mindig elmond, az a

⁷⁵Millenniumi Városcsopont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 15.o.

⁷⁶Millenniumi Városcsopont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 16.o.

⁷⁷Millenniumi Városcsopont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 16.o.

⁷⁸Millenniumi Városcsopont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 16.o.

következő: „A tervezés során egy kellemetlen arányú és alakú telket kaptunk, amelyre egy furcsa ötszög alaprajzú épületet terveztünk ház a házban elv alapján. Ez annyit tesz, hogy három kulturális intézményt kellett megvalósítani, így adott volt ez az ötszög alapú ház, amelyben három „cipősdobozt” illesztettünk be. Ez a három doboz alkotja az intézményeket. A legnagyobb a Hangversenyterem, aztán következik a Fesztivál Színház, és a Ludwig Múzeum.”⁷⁹ Ha van lehetőségünk megnézni a tervezés során készült rajzokat és maketteket, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy miként is rajzolódik ki ez a három dobozszerű tér. Ez a megvalósulás legnyilvánvalóbban akkor tűnik fel, ha az épület tetejét nézzük meg, és láthatóvá válik, ahogy a három doboz teteje kitüremkedik a sík tetőből. Azáltal, hogy három külön intézmény került az épületbe, három különálló épületrésszel egy térben, adottsággá vált a közös tér. A ház a házban el, harmadik tere az a közös tér, ahová a kiszolgáló egységek, múzeumi bolt, mosdók, jegypénztár, büfé, étterem is került. A közös tér átjárhatóságot képez az intézmények között kialakítva ezzel egy kulturpláza jelleget is.

Az épületnek két oldali bejárata is van. Véleményem szerint mind két bejárat homlokzatát tekinthetjük főhomlokzatnak, de a koncerttermi bejárat hangsúlyosabb. A csepeli HÉV felőli oldalon a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum bejáratához jutunk. A homlokzat egy hatalmas sík felületet alkot, amelyet megtör az az oszlopos lépcsősor, amelyen eljutunk az üveg forgóajtókig. A sík homlokzati felület egy óriási üvegfalú homlokzati síkot azaz függönyfalat alkot, amely egy vasbeton szerkezetű pillérbe fut, ezzel megtörve a síkot és folytatódik a lépcső tetejének a felszínén. A lépcsőrendszeren nyolc oszlop jelenik meg, amelyek alátámasztják a ház szabadtéri lefedését.

A Múzeum és a „tömör” kiszolgáló épületrészek homlokzatburkolata világos, változatos felületű kő, megegyező osztásrenddel, házanként eltérő árnyalattal. A déli, Lágymányosi híd felőli homlokzat monumentalitását a felső szintek kiugró üvegezett tömegein túl a kőfelületek épületenként eltérő színösszeállításával és a nyílászárók változatos elhelyezésével oldották meg.⁸⁰

⁷⁹ Beszélgetés Zoboki Gáborral, 2012.10.02.

⁸⁰ Millenniumi Városközpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 16.o.

Hasonló kompozíciós egységbe foglaló szerepet játszanak a transzparens üveghomlokzatok, melyek az előcsarnok (északi) részein pillérek elé „feszített”, függőleges osztású függönyfalak. A főbejáratokat az üveghomlokzatok oszlopok síkja mögé való visszahúzásával és az osztás megváltoztatásával jelölték ki.⁸¹

Az épületegyüttes tömegformálásánál különös figyelmet fordítottak az épület „ötödik” homlokzatára, a tetőre. Meghatározó elv volt az egyes kulturális funkciók téri megjelenítése, melynek eredményeképpen a Fesztivál Színház nézőterét és az Nemzeti Filharmonikusok koncerttermét a város jelentős közintézményeihez hasonlóan, szépen patinázódó rézlemez fedéssel tervezték. A tetőfelület fennmaradó részét egységes megjelenésű teraszként, tetőkertként illetve kavicsburkolatú, lapos tetőként alakították ki. A tetőn viszonylag kevés gépészeti berendezés található, a mindenféleképpen a tetőre kerülő gépeket rejtve helyezték el.⁸²

A Kulturális Tömb esti díszvilágítást az előcsarnokban lévő tömegek erőteljes megvilágításán túl a külső kőfelületek igényes megvilágítása is biztosítja. A déli és a nyugati homlokzaton világító felületeket helyeztek el. Az épület üzemeltetési területeit az egységes Kulturális Tömb koncepció szerint, koncentráltan alakították ki. Ebben az esetben kivételt képez a Ludwig Múzeum, melynek üzemeltetési, védelmi tereit biztonságtechnikai okokból külön, függetlenül kellett megoldani.⁸³ A homlokzati megoldás különlegessége, hogy a kőlapok között led izzók tízezrei kaptak helyet, amelyek esténként különböző színekben világítanak és villognak.

⁸¹Millenniumi Városközpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 16.o.

⁸²Millenniumi Városközpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 17.o.

⁸³Millenniumi Városközpont 10-es Kulturális Tömb, Módosított Építési Engedélyezési Tervdokumentáció, 2003. 10.03., 17.o.

IV.5.1. A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum építéstörténete és építészeti formanyelve

A Ludwig Múzeum építéstörténetét a Művészetek Palotájával együtt kell értelmezni, de fontos tisztázni, hogy egy különálló intézményről van szó. A Művészetek Palotájának tervezésekor a Zoboki - Demeter Építésziroda tudta, hogy egy múzeum is lesz az épületbe - de ekkor, már korábban részletezett okok miatt - nem volt egyértelmű, hogy melyik múzeum fog az új épületbe kerülni. Ezáltal megtervezésre került egy modern múzeum a vezető tervezők által és a ccc+bogner cég segítségével külföldi mintákat is figyelembe véve. 2001-ben a ccc+bogner cég létrehozott egy tervezetet a 4M (Modern Magyar Művészeti Múzeum) koncepciójára, de ez inkább mondható egy általános műszaki leírások, funkcionális kritériumokat, kritériumot tartalmaz ez a kétkötetes tanulmány, de nem speciális, azaz nem egy konkrét múzeumra szabottan készült.

A Múzeum megtervezése során három lehetséges koncepció is napvilágra került. Az első változat alapján egy „kortárs és modern művészeti múzeum”⁸⁴ volt a cél, a következő program szerint: ez a múzeum a „magyar művészet kirakataként”⁸⁵ működne, azaz a „magyar művészet folytonosságát mutatná be a klasszikus modernizmustól máig.”⁸⁶

A Zoboki - Demeter építésziroda a Művészetek Palotája - Ludwig Múzeum megtervezéséhez segítségül kérte a ccc+bogner cég szaktudását, akik készítettek egy általános, átfogóan részletező tervezetet egy lehetséges kortárs múzeumépület megvalósításához. Számos külföldi modern és kortárs múzeumot tanulmányozva ezeket, a technikai újításoktól kezdve a formai megvalósításig. A tervezetben a múzeumtervezéstől kezdve, a modern múzeumtechnológiáig minden megtalálható. Ezzel a több kötetes tanulmánykötettel ötvözte Zoboki Gábor a saját szaktudását és terveit a múzeum belsőépítészetét tekintve, de ez az elképzelés nem találkozott a Ludwig Múzeum vezetőségének elképzelésével. Így Zoboki Gábor felkérte a Stúdió G építészeti Bt. vezetőjét, Gergely Lászlót, aki társával Zobor Lászlóval együtt elkészített

⁸⁴ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 8.o.

⁸⁵ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 8.o.

⁸⁶ Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001., 8.o.

egy új belsőépítészeti kiviteli tervezetet a múzeumi vezetőkkel, Néray Katalinnal és Szipőcs Krisztinával együtt.⁸⁷

Zoboki Gábor a Művészetek Palotája ún. polgári stílusának megfelelően képzelte volna el a múzeumi részleget is. Változatos és magas színvonalú anyaghasználattal, színes falakkal, színes burkolatokkal. Ez a stíluseszmény viszont egy kortárs múzeum esetében nem biztos, hogy szerencsés lett volna, hiszen a kortárs művészeti alkotások esetében az adott alkotásnak kell „élnie” és uralkodnia a térben, továbbá mind az alkotások és installációk méretét és változatos kilétét tekintve egy sematikus teret kell létrehozni. Ennek a sematikus térnek a legideálisabb stílusa a White Cube volt.⁸⁸

Egy kortárs kulturális épület, vagy múzeumépület esetében rendkívül fontos, hogy emblematikus legyen. Mivel az embereknek épül, azért, hogy szolgáltatásokat vegyenek ezen a helyen igénybe, így törekedni kell arra, hogy az épület figyelemfelkeltő, egyedi és szerethető legyen, egy olyan helyet kialakítva, ahol az emberek jól érzik magukat.

A Ludwig Múzeum esetében a legfontosabb dolog az volt, hogy egy nagy épületen belül kellett integrálódnia, aminek adott volt a stílusa. Mivel már ismert volt, hogy milyen gyűjteményi anyaggal rendelkező múzeum fog beköltözni a múzeumépületbe, ezért a legideálisabb választás a fehér kocka volt.⁸⁹

Gergely László és csapata a múzeumi vezetőség igényeit felmérve és a CCC+BOGNER tanulmányait figyelembe véve kialakította az új Ludwig Múzeum kiviteli tervét. A múzeum építéstörténetében elsősorban a múzeumi vezetés által felállított követelményeket és az építész iroda által kivitelezett újításokat fogom bemutatni.

A Ludwig Múzeum az épületen belül L alakban helyezkedik el. A múzeumi tömb az épület legcsendesebb része. A Művészetek Palotájában a múzeumi előcsarnok részlege és a Ludwig Múzeum bejárata közt egy határvonal látható, amely a színes világ és a fehér sematikus kialakított tér közti választóvív. Ezzel is jelezve, hogy itt egy „új világ”, új intézmény kezdődik. A múzeum földszintjén kialakításra került egy kávézó, a P’art kávézó a látogatók számára. A múzeum közösségi terének központjában egy hatalmas, reprezentatív lépcsőház került kialakításra, amely három emeleten keresztül

⁸⁷ Interjú Gergely Lászlóval, 2012. 10.30.

⁸⁸ Interjú Gergely Lászlóval, 2012. 10.30.

⁸⁹ Interjú Gergely Lászlóval, 2012. 10.30.

kíséri a látogatót a múzeumi kiállító és közösségi terekbe. A White Cube szemléletmódját követve a lépcsőt fehérített márványlapokkal díszítették, a lépcsőkorlát, pedig tömör, íves kialakítású.

A kiállító terek térkialakításánál igény volt a múzeum részéről, hogy flexibilisen alakítható falakat hozzanak létre a kiállítóterekben. Eredendően görgős, mobilis falak lettek volna kialakítva, de a költségek csökkentése érdekében ezt állandóan változtatható gipszkarton falakra változtatták. Egységes, homogén fehér kockateret alakítottak ki, mind a falszínek és a burkolatok tekintetében is. A közlekedő terekben fehérített márvány lépcső, és márvány burkolat jelenik meg, a kiállítóterekben pedig fehérített bambuszpadló.⁹⁰

Egy múzeum életében kivételesen fontos a világítás. Ebben is újítást hozott Gergely László, mert eddig még Magyarországon nem alkalmazott fóliás rendszereket alakítottak ki a kiállítóterekben, amellyel egyenletes, diffúz fényt hoztak létre. A múzeumi térkialakításnál igénybe vették a természetes fény használatát is. A természetes fény beáramlása elektronika által vezérelt árnyékolóval állítható.

A kiállítóterek három szinten jelennek meg, térkialakításuk a választófalak variálásával változatos képet mutat. Az első emeleti kiállító térsor az ideiglenes kiállítások helyszínéül szolgál, a második kiállító szint az időszakos és állandó kiállításokért felelős, a harmadik szinten a nagy belmagassággal rendelkező, felülvilágított terekben az állandó gyűjtemény kap helyet. A harmadik és második szint közötti áttört födém megoldás teszi lehetővé a terek közti átláthatóságot. A Múzeum lépcsőházában a látogatók számára kialakítottak egy múzeumpedagógiai termet, ahol legfőképp a gyermekfoglalkoztató programokat tartják, illetve egy könyvtárat is. A múzeum vezetésének használatban áll még egy konferencia terem, az úgynevezett Kék terem, amelyben előadásokat, konferenciákat, vetítéseket szoktak tartani.

A Ludwig Múzeum üzemeltetői terei, a dolgozók irodái a Rákóczi híd felől közelíthetők meg. Az épületnek ezen az oldalán található meg a Restaurátor Műhely és múzeumi raktárhelységek is, de ezeket a területek a kiállítóterben kialakított belső raktárlifttel is megközelíthetővé tették, a műtárgyak szállítása érdekében. A múzeum technikai és műszaki háttérbázisát a legkorszerűbb módszerekkel alakították ki, a szellőzőrendszeren keresztül a műtárgyak tárolásáig.

⁹⁰ Interjú Gergely Lászlóval, 2012. 10.30.

V. Értékelés

A Ludwig Múzeum Kortárs Művészeti Múzeum építészeti jelentősége a hazai kortárs múzeumépítészetben

A budapesti Művészetek Palotája Magyarország legkiemelkedőbb több funkciót ellátó kulturális központja, több művészeti ág együttes találkozója. A magyar kortársépítészet jelentős, bár sokszor vitatott épülete. Az épület funkciójában rendkívül nagy jelentőséggel bír, hiszen egyedülálló és sok kulturális eseménynek szolgál helyszínéül.

Zoboki Gábor épülete egyben meglepetéskeltető és szokatlan a magyar építészeti formavilág számára, hiszen kortárs építészet tekintetében elmaradottságot mutat hazánk, de szükségszerű volt az épület megszületése. Az épület megalkotásakor több szempontot is figyelembe kellett venni, elsőként a városrendezést, hiszen az épület jelentősége nem csak az épület mivoltára vonatkozik, hanem a városrendezés során betöltött szerepére is. Egy kulturális központ megalkotása volt cél, ezzel kialakítva a Nemzeti Színházzal közösen a Millenniumi Városközpontot.

A dolgozat témája Zoboki Gábor épületében a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum épületrészét részletezte, azon belül a múzeumépület kapcsolatát a létrehozott új funkciókkal. Miként illeszkedik egy épületkomplexumba egy kortárs múzeumépület és, milyen új funkciókkal rendelkezik és kell, hogy rendelkezzen napjainkban egy múzeumépület, amellyel közelebb hozza a mindennapi emberek számára a múzeumi világot. Fontosnak tartottam bemutatni, a múzeumtechnikai újításokat, a kortárs múzeumépület funkcióinak kapcsolatát a műtárgyakkal és a kortárs művészettel.

Dolgozatomban bemutattam a kortárs múzeumépítészet egy szeletét, különös tekintettel a White Cube stílusára, előképeket keresve és az épületek párhuzamait kutatva, rávilágítva ezzel a budapesti Ludwig Múzeum hazai és nemzetközi jelentőségére. Fontosnak tartottam az épület egyedülállóságát kiemelni és hangsúlyozni, mind az építészetben, mind pedig a képzőművészetben betöltött közvetítő szerepét.

VI. Irodalomjegyzék:

A Gyűjtemény, Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2010.

Az Ördög a részletekben In.: Magyar Narancs, 2005. január 13., 12.o., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/115.

Beszélgetés Szipőcs Krisztinával a Ludwig Múzeum gyűjteményi osztály, osztályvezetőjével, 2012.10.02.

Beszélgetés Zoboki Gáborral, 2012.10.02.

Cságoly Ferenc: Középületek, Terc Kiadó, 2004.

ICOM Múzeumok Etikai Kódexe, Múzeumok Nemzetközi Tanácsa, 2004.

Interjú Gergely Lászlóval, 2012. 10.30.

Jonathan Glancey: A 20. század építésze, Budapest, Glória Kiadó, 2001.

Jövőnek épülő jelenünk, 3 in 1, Az átadás előtt álló Művészetek Palotája In.: Új Művészet, 2004. december, XV. évf., 12.szám.

Jövőre készül a dél-pesti kulturális-tömb In.: Népszabadság, 2003.10.08, Ludwig Múzeum Ad-133-2009/79.

Kitárja kapuját a Művészetek Palotája in.: Gazdasági tükrökép, 2005. március, 3. szám

Millenniumi Városcsopont 10-es múzeumi tömb, (Budapest, IX. kerület, 38017/35 HRSZ.) Elvi Építési Engedélyezési Tervdokumentáció., 2001. augusztus 21.

Modern Magyar Művészeti Múzeum, fejlesztési program kivonat, CCC+bogner, 2001.

Múzeumok Palotája-Jövő Háza, Múzeumok álmodói In.: Műértő, Művészeti és Műkereskedelmi folyóirat, 2004. szeptember Ludwig Múzeum Ad-132-2009/39.

Művészetek Palotája Budapesten In.: Magyar Építéstechnika, 2003.

Művészetek Palotája In.: Klimatechnika, Hűtő-, Klíma- és Légtechnikai Épületgépészeti szaklap, 2010.

Népszabadság, 2004.03.11., Ad -132-2009/63.

Szomszédok In.: Magyar Nemzet, 2003. október 18., Ludwig Múzeum Ad-133-2009/70.

V. Nagy Viktória: Változó múzeumi szívügyek In.: Heti Válasz, 2003. január 17.

Zoboki - Demeter és társai Építész Iroda, Millenniumi Városcsúcs - Kulturális Tömb, 2002. február 11.

Internetes források:

www.magyarmuzeumok.hu/ Bencsik Barnabás az új múzeumi negyedről

www.tervlap.hu

VII. Képegyzék

Előzmények:

1. Szépművészeti Múzeum, Budapest, homlokzat
2. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, homlokzat
3. Frank Lloyd Wright, Guggenheim Múzeum, New York, 1959
4. Mies van der Rohe, Nemzeti Galéria, Berlin, 1968
5. Breuer Marcell, Whitney Múzeum, New York, 1966
6. Philip S. Goodwin, Edward P. Stone , Museum of Modern Art, New York
7. Rafael Moneo, Museum of fine arts, Houston, 2000

Művészetek Palotája, Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum:

1. Művészetek Palotája, Építkezés, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona
2. Ludwig Múzeum, Építkezés, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona
3. Művészetek Palotája, makett és alaprajz, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona
4. Művészetek Palotája összkép
5. Budaivár, Ludwig Múzeum
6. Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, főbejárat, saját kép
7. Ludwig Múzeum, előcsarnok, saját kép
8. Ludwig Múzeum, lépcsőház, saját kép
9. Ludwig Múzeum, kiállítótér, saját kép
10. Ludwig Múzeum kiállítótér, saját kép
11. Ludwig Múzeum, múzeumpedagógiai foglalkoztató, saját kép
12. Ludwig Múzeum, könyvtár, saját kép

Előzmények:

1. Szépművészeti Múzeum, Budapest, homlokzat

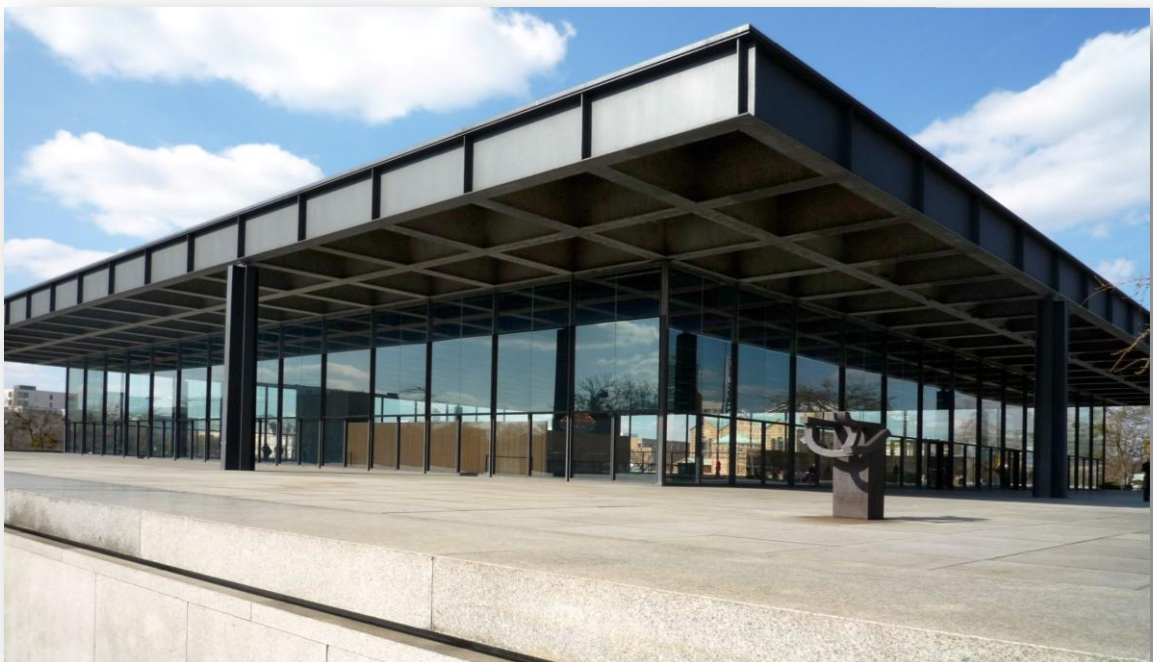
2. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, homlokzat

3. Frank Lloyd Wright, Guggenheim Múzeum, New York, 1959

4. Mies van der Rohe, Nemzeti Galéria, Berlin, 1968

5. Breuer Marcell, Whitney Múzeum, New York, 1966

6. Philip S. Goodwin, Edward P. Stone , Museum of Modern Art, New York

7. Rafael Moneo, Museum of fine arts, Houston, 2000, összkép és kiállítótér

Művészetek Palotája, Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum:

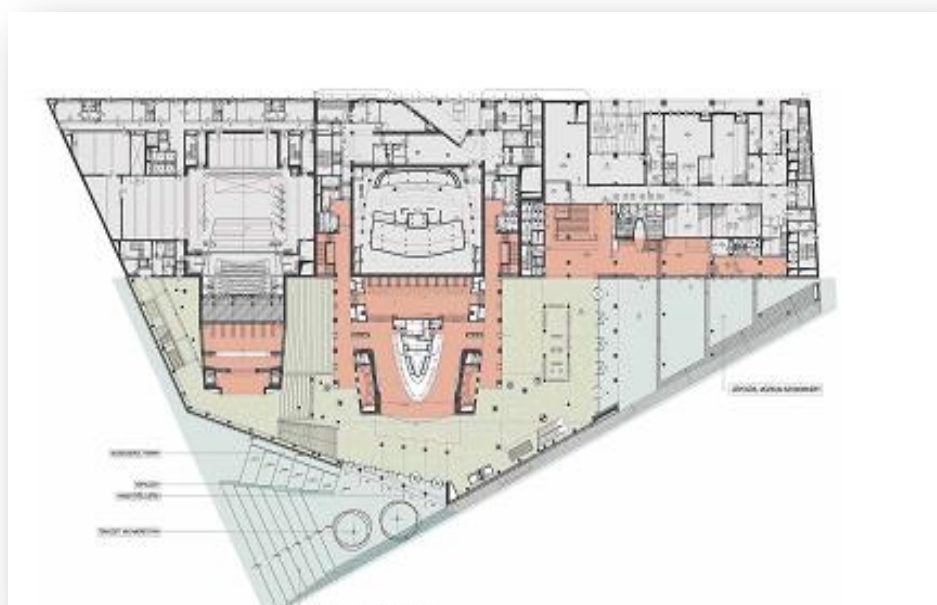
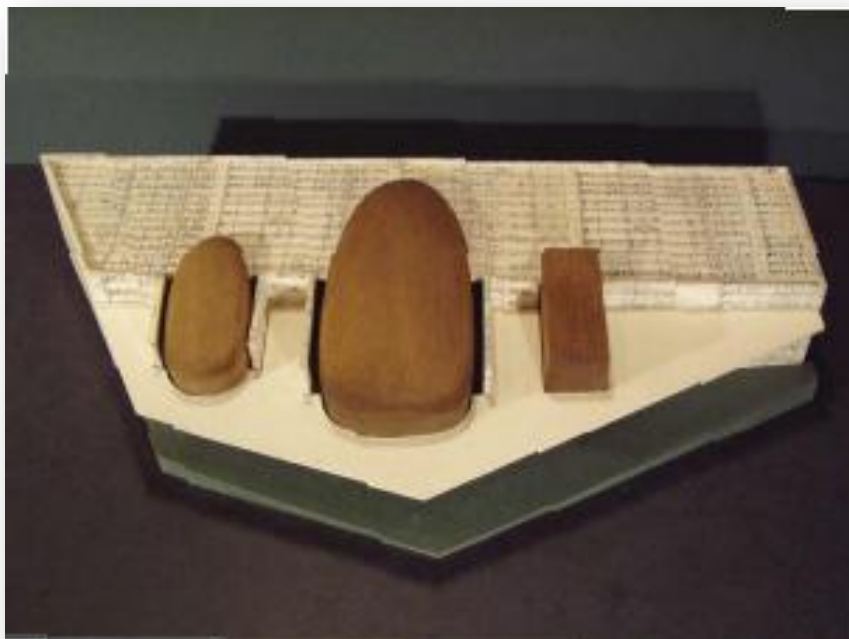
1. Művészetek Palotája, Építkezés, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona

2. Ludwig Múzeum, Építkezés, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona

3. Művészetek Palotája, makett és alaprajz, Zoboki-Demeter építésziroda tulajdona

4. Művészetek Palotája összkép

5. Budai vár, Ludwig Múzeum

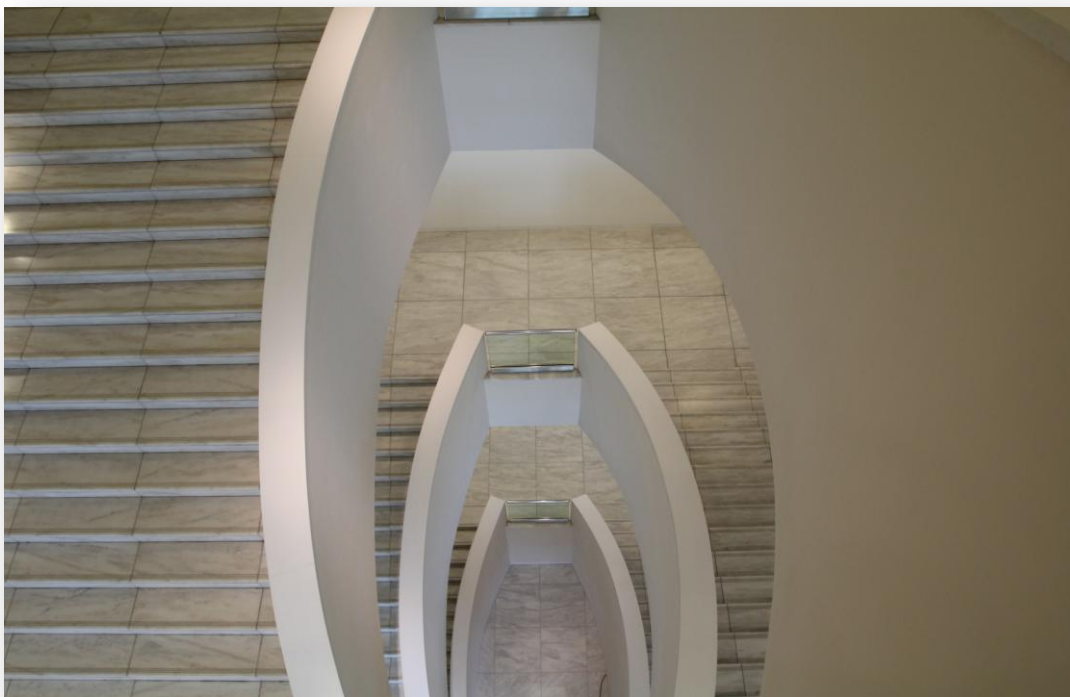
6. Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, főbejárat, saját kép

7. Ludwig Múzeum, előcsarnok, saját kép

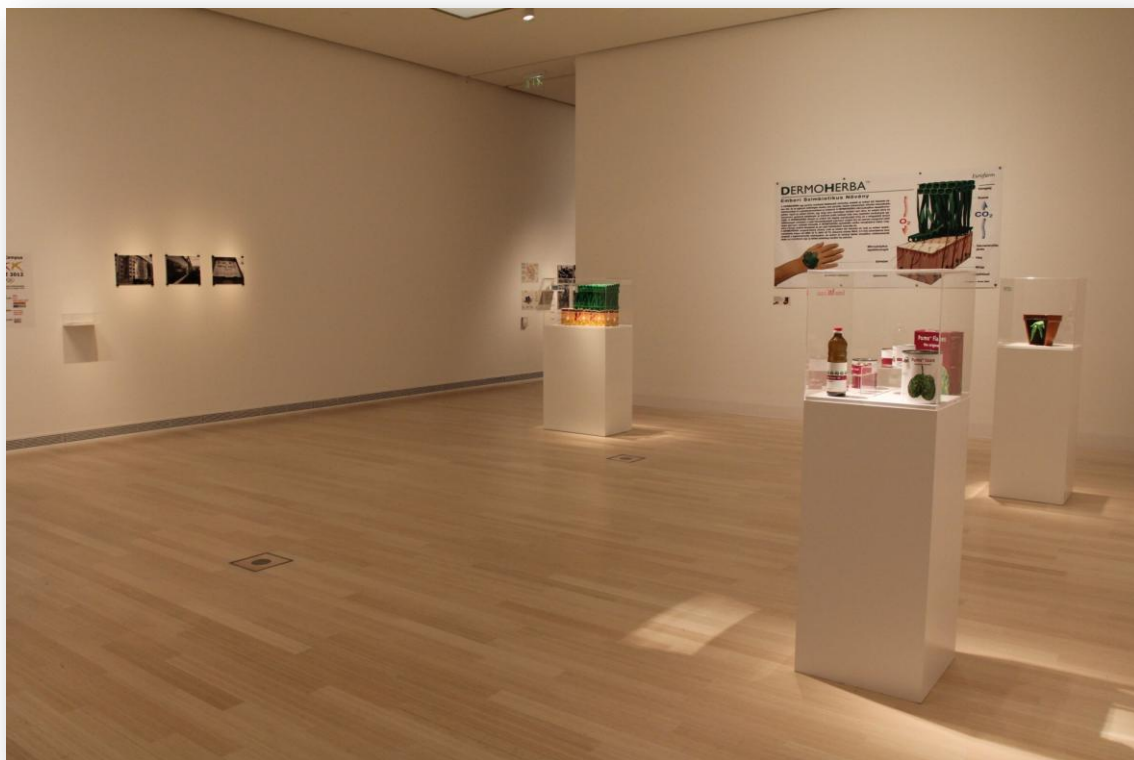
8. Ludwig Múzeum, lépcsőház, saját kép

9. Ludwig Múzeum, kiállítótér, saját kép

10. Ludwig Múzeum kiállítótér, saját kép

11. Ludwig Múzeum, múzeumpedagógiai foglalkoztató, saját kép

12. Ludwig Múzeum, könyvtár, saját kép

